

נקליטין, דלפקי ומלבן המיטה | בנימין לאו

27 ביוני

פורסם ע"י מערכת 'שבת'

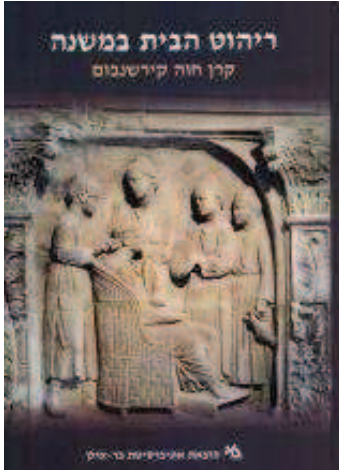
זיהוי מדויק של פריטי הריהוט בתקופת המשנה מסייע להבנתה בעיקר בהקשר של הלכות טומאה. הישג לחקר הריאליה התלמודית

ריהוט (<https://shabbatmakor.files.wordpress.com/2014/06/14-0314f.jpg>)

הבית במשנה

קרן חוה קירשנבום

אוניברסיטת בר-אילן, תשע"ד, 360 עמ'

את דמויות חכמי המשנה והגמרא ראו לומדים רבים במשך מאות בשנים, כפי שמלמד אותנו התלמוד הירושלמי: "לעולם יהא בעל שמועה לנגד עיניו". את שפתם של חכמים מפענחים גדולי ישראל מימי הגאונים דרך רש"י ועד לאחרוני האחרונים. אך את הריאליה של החיים שהתרחשו בימי חכמי המשנה איננו יודעים. אנו לומדים את קורות הימים וסדר הדורות, אנו מנחשים את דמותו של רבי עקיבא וחבריו, אנו מדמיינים את שיחותיהם של חכמים, אך כמעט אלפיים שנות חיים מפרידות בינינו. לעתים קרובות מדי ריחוק זה גורם לנו להחמיץ את עומק התורה שביקשו הם למסור לדורות הבאים. שכן אם התורה נצח היא, הריאליה אינה אלא בת חלוף.

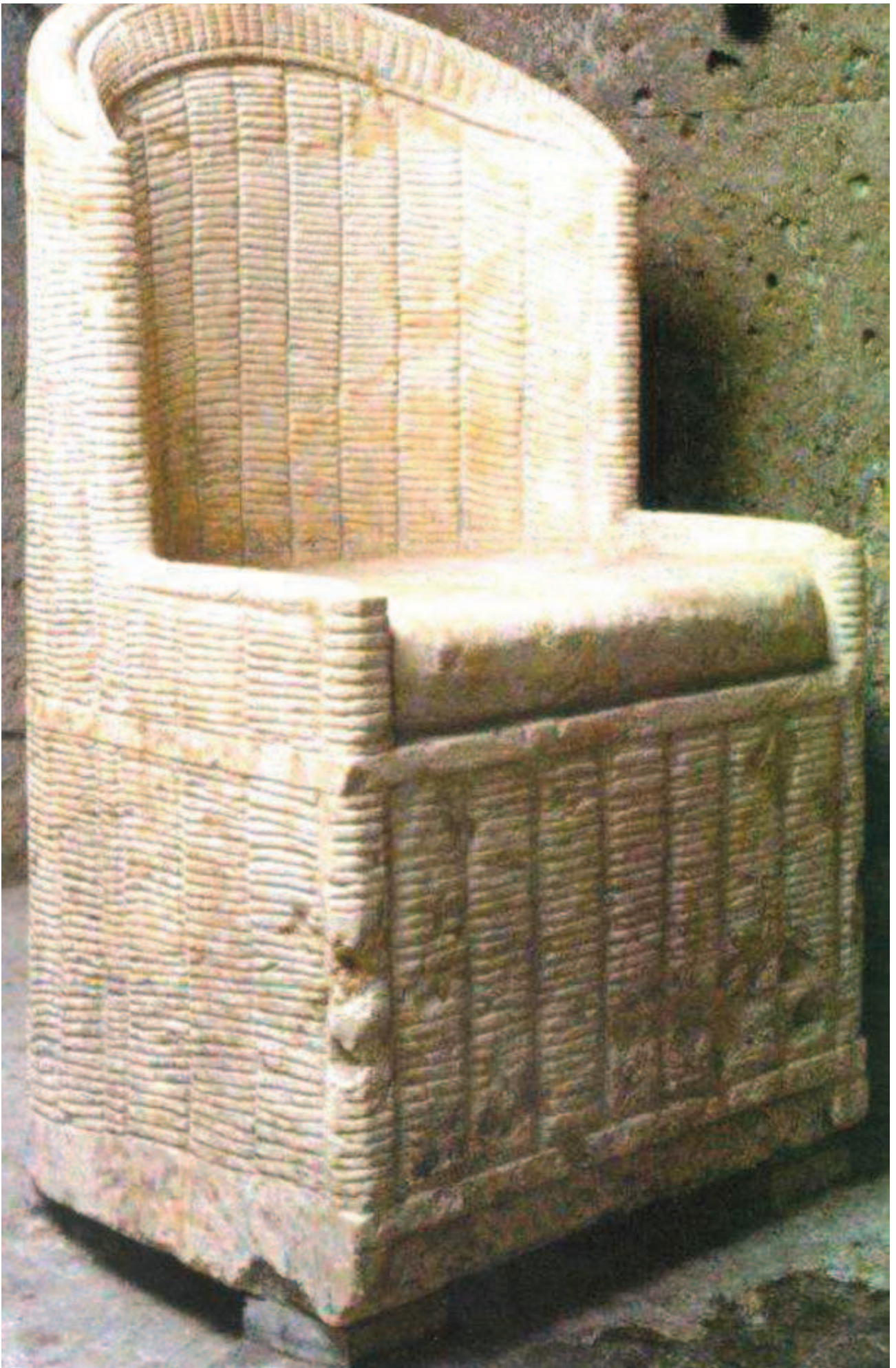
בדרך כלל אנו לומדים את המשנה מתוך המציאות הרווחת בימינו וכך מפרשים את דברי חז"ל בהתאם לידיעות הריאליות שלנו. כל אחד מבין כמה תקלות יכולות להיוולד במהלכים כאלה, גם בפרשנות גרידא וגם חלילה בהלכה. הדוגמאות על תקלות מעין אלה רבות הן ואין כאן מקומן.

לפני עשרות שנים כתב אחד מקברניטי המחקר התלמודי, הרב פרופ' שאול ליברמן, את הקביעה הבאה: "אין להבין יפה לא את ההלכה ולא את האגדה מבלי ההכרה של צורת הריחיים, תולדותיהן התפתחותן ומשמשיהן" (ש' ליברמן, "ריחיים והמכודנין להן", תרביץ ג, תשמ"א, עמ' 128). על אותו משקל כתב אחד ומיוחד שבחוקרי דורנו, הרב פרופ' דניאל שפרבר, משפט כולל יותר: "אין להבין יפה לא את ההלכה ולא את האגדה מבלי הכרה של צורת החיים דאז, תולדותיהן, התפתחותן ומשמשיהן" (ד' שפרבר, תרבות חומרית בארץ ישראל בימי התלמוד, ירושלים תשנ"ד, עמ' 1).

קביעה זו של שני חוקרים דגולים בחכמת ישראל הביאה את אחת מתלמידות החכמים שבעירנו, ד"ר קרן קירשנבום, לצלול למים העמוקים של חקר הריאליה של הריהוט בתקופת המשנה.

צריך לראות את המחקר כדי להבין את גודל המעשה. מתוך ענווה עצומה וקפדנות מדוקדקת הלכה ד"ר קירשנבום ופירקה את כל הריהוט המוזכר במשנה לחלקים ראשוניים. נקודת המוצא שלה לגבי כל פריט בריהוט הבית של חכמי המשנה הייתה לומר "איני יודעת". כמו דף חלק נכנסה אל כל פרטי הרהיטים המוזכרים במשנה ובדרך של איסוף, מיון ובירור מעמיק הגיעה לתובנות לגבי כל תכולת פנים הבית: השולחן (על צורתיו השונות), הכיסאות לסוגיהם, המיטה וכליה, הארונות וחלקי חלקיהם. כל אלה מפענחים בדרך המחקר התלמודי מתוך המקורות של חכמי המשנה והתלמוד בארץ ישראל ומתוך אוצרות הארכיאולוגיה והפרשנות המחקרית לדורותיה ומסייעים בהבנת המקורות ההלכתיים. מונחים כמו דלפקי, אפיקולוס, קתדרה, אפיפורן, מלבן המיטה, נקליטין ועוד מונחים רבים אחרים נידונו בספר ומסקנות המחקר נתמכות גם על כמאה תמונות של ממצאים מהתקופה.

<http://shabbatmakor.files.wordpress.com/2014/06/d79cd790d795.jpg>

מבחינה זו משלימה ד"ר קירשנבום מפעל שהחל בו שמואל קרויס בשם "קדמוניות התלמוד". ספר זה יצא לאור בדיוק לפני מאה שנה (1914) ובחלקו השני עסק בריאליה התלמודית של "כלי תשמישי הבית". מאה השנים שעברו בין מחקרו של קרויס למחקרה של קירשנבום באות לידי הבדל גדול באופן השימוש בחומר התלמודי שבידינו. קרויס נעזר לצורך מחקרו בעבודת דוקטור שפורסמה בסוף המאה ה-19 על הריהוט במשנה, שבה לא נעשתה שום הבחנה בין שכבות של מקורות תנאיים או אמוראיים, ארץ ישראלים או בבליים. מאז המחקר הזה התפתחה בעולם המחקר ההבנה של הבחנה בין שכבות של מקורות והפרדה בין מקורות ארץ-ישראליים ובבליים. ד"ר קרן קירשנבום היא כבר תוצר של הזן החדש של החוקרים התלמודיים ועבודתה מסוללת מאותם מעקשים שהיו מנת חלקו של קרויס.

עבודתה היא פרי המחקר התלמודי הדקדקני שאינו מותר על אף תחום ידע. ראשון לכול הוא חקר הלשון. בירור הנוסח הוא מלאכה בפני עצמה שדורשת מיומנות עדינה של ברירה בין כתבי יד ועדי נוסח משניים. ההשפעה העממית על שמות הרהיטים שבתלמוד מחייבת את הלומד לצלול בים המקורות שמעידים על "שפת רחוב" במרחב היווני והרומי (מושג שטבע ליברמן באחד ממחקריו הקדמונים). לאחר חקר הלשון ומקור המונח מגיע תורם של ממצאי הארכיאולוגיה שמסייעים לזהות את הכלים שעליהם מדבר הכתוב.

אחד ההישגים הגדולים במחקר הוא הלימוד מתוך הסביבה. עם ישראל לא חי בבדידות "אלא היה מעורה בתרבות הכללית שהייתה שוררת באותו זמן בארצות של סביבות הים התיכון" (ש' ליברמן, יוונית ויוונית בארץ ישראל, עמ' יב). ממילא המחקר המתקדם לומד מכל הישגי המחקר הארכיאולוגי של העולם היווני והרומי ומתוכו לומד אין סוף ידיעות על עולמם של חכמים, שחיו באותה סביבה תרבותית. אחר כך מגיע תור החקר ההלכתי, שתכליתו להראות שהזיהוי של הכלי תואם את ההלכה שעליה מדבר הכתוב. עבודתה של קירשנבום כוללת את השימוש בכל כלי העבודה הללו גם יחד – הישג כביר לחקר הריאליה התלמודית.

מי שמחפש ריגושים ודרמות בספר ינחל אכזבה. הוא כתוב כמיטב המסורת של מחקר התלמוד, בכובד ראש ובמדידה קפדנית של כל פרט וכל מילה. העמל של הכותבת מעניק לנו, הקוראים, את האפשרות לאכול את פירותיה מבלי לחוות את דמעת החרישה והזריעה שנלוותה למלאכה קשה זו. אין לנו אלא להודות ולברך ברכת הנהנין על מתיקות הפרי שהגישה לנו.

הרב ד"ר בנימין לאו הוא רב קהילת רמב"ן בירושלים

פורסם במוסף 'שבת' (<http://musaf-shabbat.com>), 'מקור ראשון', כ"ט סיון תשע"ד, 27.6.2014

[About these ads \(http://en.wordpress.com/about-these-ads/\)](http://en.wordpress.com/about-these-ads/)

○ השארת תגובה

○ Comments 0

[בלוג בוורדפרס.קום](#). ערכות עיצוב [Mystique](#). של [digitalnature](#)